

Woensdag 3 mei 2023

PROGRAMMA OPEN JOODSE HUIZEN | HUIZEN VAN VERZET HOORN

Titel: Rumoer om twee minuten stilte
Tijd: 10.30 uur
Locatie: Kerkplein 36 (restaurant The Saint, zijingang)
Verteller: Eddy Boom

Voor de eerste officiële dodenherdenking bij de Grote Kerk in 1946, georganiseerd door het Oranjecomité, kreeg het verzet geen uitnodiging. De uitleg was dat men de verzetsmensen niet kende. Uit onvrede hield het verzet om 20.00 uur zijn eigen herdenking. Een uur later legden de verzetsmensen in alle stilte hun eigen krans. Op de plek waar op 4 januari 1945 vijf Nederlandse burgers waren geëxecuteerd uit wraak voor het doodschieten van een SS-er door het verzet, hing op dat moment een simpel bord. Een comité zamelde in de stad geld in voor een blijvend monument. Maar de Amsterdamse beeldhouwer Pieter Starreveld, zelf vanaf 1933 actief in het verzet geweest, was een veelgevraagd kunstenaar. Pas op 26 april 1947 was het zover. Niet iedereen was blij. Een kritische Horinees verzuchtte in de krant dat het monument meer leek op “een uitbeelding voor het nageslacht van de huidige textielnood”, doelend op de bescheiden schaamlap.

Titel: Flory Neter: de jongste onderduikster van Hoorn
Tijd: 10.30 uur
Locatie: Drieboomlaan 69
Verteller: Flory Neter

Op het Centraal Station van Amsterdam krijgen Nel en Cees Woelders ergens in 1942 een piepkleine baby in hun handen gedrukt van een wanhopige moeder. Nel en Cees, allebei 24, zijn dan net aan het verhuizen van Utrecht naar Hoorn. De kleine Flory Polak is waarschijnlijk hooguit twee maanden oud. Drieboomlaan 69 wordt het nieuwe thuis van Flory die niet beter weet dan dat Nel en Cees haar ouders zijn. Flory wordt de jongste onderduikster van Hoorn, zich niet bewust van die bijzondere positie. Schuin tegenover Cees en Nel woont een NSB-er. Voor iedereen in de buurt is wel duidelijk dat Flory met haar donkere ogen geen eigen kind is met twee blauwogige ouders. Voor Flory begint de oorlog pas na de bevrijding als plotseling haar echte, biologische ouders voor de deur staan. Een voor alle partijen enorme verrassing. Een verhaal over de verstrekkende gevolgen van hechting en onthechting.

Titel: **Trien de Haan, een heldin zonder standbeeld**

Tijd: **11.30 uur**

Locatie: **Kerkplein 36 (restaurant The Saint, zijingang)**

Verteller: **Bart Lankester**

Al in de jaren dertig strijdt de Hoornse Trien de Haan, moeder van twee dochters, voor vrouwen- en arbeidsrechten. Tijdens de oorlog zet ze samen met haar man Bart en jongste dochter Nellie de strijd voort. Ze sluiten zich aan bij het landelijk Marx-Lenin-Luxemburgfront. Bij hen thuis aan de Noorderstraat 12 vinden diverse geheime vergaderingen plaats van de verboden verzetsorganisatie. "Rooie Trien" brengt onderduikers onder en regelt papieren voor mensen die naar het buitenland vluchten. Op 27 februari 1942 wordt ze in haar eigen huis door de Duitse Sicherheitsdienst gearresteerd. Ze belandt in kamp Ravensbrück. Met haar gedichten probeert ze haar medekampgenoten moed en hoop te geven. Ze overleeft het kamp maar ternauwernood. Biograaf Bart Lankester vertelt haar bewogen levensverhaal. Aansluitend brengen dansers van De

Dansonderneming een ode aan 'rooie' Trien. De voorstelling is gebaseerd op een van de gedichten van Trien over samen lijden en samen strijden.

Titel: **Joodse Gerry Mok ging verstoppertje spelen bij de overburen (1e keer)**

Tijd: **11.30 uur**

Locatie: **Merensstraat 79**

Verteller: **Rita Mok**

Als Dina Molenaar in Amsterdam gaat informeren hoe het met haar Joodse kennissen Louis en Marianne Mok gaat, is het antwoord: "slecht". Het gezin kan ieder moment naar Westerbork worden getransporteerd. "Dan moesten jullie allemaal maar bij ons in Hoorn onderduiken", vindt Dina. Louis en Marianne hebben nog zaken te regelen. Hun enige kind, Gerry (5), gaat alvast met Dina mee. Volgens zijn moeder "een mevrouw die goed voor hem zal zorgen". Het is de laatste keer dat Gerry zijn ouders ziet. Hij wordt de jongste en dertiende onderduiker bij de familie Molenaar, waar ze zelf vier kinderen hebben. Gerry overleeft een razzia, omdat hij bij de overburen verstoppertje gaat spelen. Er is verraad in het spel. Jan en Dina Molenaar moeten zelf onderduiken, net als hun eigen

kinderen. Jan en Dina nemen Gerry mee. Ze blijven ook na de bevrijding voor hem zorgen en nemen hem liefdevol op in hun gezin. Gerry's weduwe, Rita Mok, vertelt zijn levensverhaal.

Titel: **Preview "Trien": Ode aan Trien de Haan**

Tijdstip: **12.30 uur**

Locatie: **Kerkplein 36 (restaurant The Saint, zijingang)**

Uitvoerders: **De Dansonderneming**

In het kader van Theater na de Dam maakt het Hoornse gezelschap De Dansonderneming samen met dansleerlingen van Balletstudio Uniek de voorstelling 'Trien'. Het is een ode aan Trien de Haan, de Nederlandse activiste, feministe en politica uit Hoorn die tijdens de Tweede Wereldoorlog als lid van de ondergrondse werd verraden en in concentratiekamp Ravensbrück terecht kwam. Het gedicht "Appèl-gedachten/In gedachten" is het vertrekpunt voor deze voorstelling, in een

choreografie van Nanska van de Laar. Trien de Haan schreef dit gedicht tijdens haar gevangenschap in Ravensbrück. Het gaat over samen lijden en samen strijden. Dat is wat het leven van deze vrouw uit Hoorn heeft getekend en wat nu nog steeds het leven van veel vrouwen tekent. Denk aan de schending van de rechten van de vrouw in Iran en Afghanistan. Daarmee past deze voorstelling naadloos in het landelijk thema van Theater Na de Dam: strijden voor de vrijheid.

Titel: **Mechiel Wils droeg altijd rattengif op zak**

Tijd: **12.30 uur**

Locatie: **Tweeboomlaan 155**

Verteller: **Marette Wils**

Als adjunct-gemeentearchitect in Hoorn kan Mechiel Wils aan de stempels komen om onderduikers te voorzien van een valse identiteit en bonkaarten. Zijn zelfontworpen woning aan het eind van de Tweeboomlaan ligt afgelegen genoeg om tussenopvang te worden voor Joodse onderduikers. Sommigen blijven wat langer, zoals de Joodse Berty Coster. Tweeboomlaan 155 wordt een haard van verzet, maar dat blijft niet onopgemerkt. Dankzij een afgeluisterd bericht van de Duitsers weet Mechiel Wils aan arrestatie te ontkomen. Het gezin Wils duikt onder. Vanuit Den Haag gaat Mechiel Wils door met zijn verzetsactiviteiten. Met twee verschillende identiteiten. Hij wordt aangehouden door de Duitsers die hem om zijn papieren vragen. Maar welke van de persoonsbewijzen in zijn linker- en rechterzak is nu het goede?

Hij is zich bewust van het gevaar om gearresteerd te worden. Daarom loopt hij altijd met rattengif op zak, zodat hij niemand kan verraden. Dochter Mary is trots op haar vader.

Titel: Joodse Gerry Mok ging verstoppertje spelen bij de overburen (2e keer)

Tijd: 13.00 uur

Locatie: Merensstraat 79

Verteller: Rita Mok

Als Dina Molenaar in Amsterdam gaat informeren hoe het met haar Joodse kennissen Louis en Marianne Mok gaat, is het antwoord: “slecht”. Het gezin kan ieder moment naar Westerbork worden getransporteerd. “Dan moesten jullie allemaal maar bij ons in Hoorn onderduiken”, vindt Dina. Louis en Marianne hebben nog zaken te regelen. Hun enige kind, Gerry (5), gaat alvast met Dina mee. Volgens zijn moeder “een mevrouw die goed voor hem zal zorgen”. Het is de laatste keer dat Gerry zijn ouders ziet. Hij wordt de jongste en dertiende onderduiker bij de familie Molenaar, die zelf vier kinderen hebben. Gerry overleeft een razzia, omdat hij bij de overburen verstoppertje gaat spelen. Er is verraad in het spel. Jan en Dina Molenaar moeten zelf onderduiken en nemen Gerry mee. Ze blijven ook na de

bevrijding voor hem zorgen en nemen hem liefdevol op in hun gezin. Gerry’s weduwe, Rita Mok, vertelt zijn levensverhaal.

Titel: Schooldirecteur Koos Poll spioneerde voor de geallieerden

Tijd: 13.30 uur

Locatie: OSG – J.D. Pollstraat

Verteller: Anneke Poll

Koos Poll is tijdens de Tweede Wereldoorlog directeur van de Rijks HBS. Als zijn school in 1942 door de Duitsers wordt gevorderd, moet “baas J.D. Poll” voor 250 leerlingen andere lesruimte regelen. En niet alleen dat. Hij zorgt ook voor onderduikadressen voor de leerlingen die zich moeten melden voor tewerkstelling in Duitsland. Ondertussen is hij actief in het verzet. In de regio, landelijk en zelfs voor de Belgen. Koos Poll werkt onder andere voor de Dienst WIM. Deze verzamelt politieke, economische en militaire inlichtingen voor de geallieerden. Op 21 juni 1944 wordt hij opgepakt en naar concentratiekamp Sachsenhausen overgebracht. De geallieerden rukken op en Poll wordt op 9 april 1945 op transport gezet naar Buchenwald. Vervolgens moet hij lopend naar Dachau. Daar raakt hij, aan het eind van zijn krachten, onderweg vermist. Zijn graf is nooit gevonden. Kleindochter Anneke Poll maakte de reis van haar grootvader en vertelt erover.

Titel: Het geheim achter Het Gele Teken

Tijd: 13.30 uur

Locatie: Grote Oost 35

Verteller: Ab van der Deure

Gré Visser en Jan Ruijter komen beiden uit een nest waarin het gewoon is, dat je je om andere mensen bekommert. Als ze - eenmaal getrouwd - in Hoorn wonen en de oorlog is begonnen, nemen ze meerdere mensen in huis op. Steeds meer. Zoveel mensen, Joodse mensen, in één huis, dat is niet eenvoudig. Mensen die onder spanning staan, die soms woorden met elkaar krijgen. Er is de voortdurende dreiging van buitenaf. De nazi's die door de straten marcheren. Die hun hoofdkwartier een paar honderd meter verderop hebben. En al deze mensen, het zijn er tientallen geweest, moeten natuurlijk eten. Vooral Jan speelt hierbij een belangrijke rol. Soms moeten de bonkaarten van ver komen. Dat is het werk van Gré. Met op

haar lichaam de kaarten verstoppt, gaat ze langs Duitse controleposten. Een verhaal over moed en mededogen.

Titel: Oorlogsherinneringen van marechaussee Doeke Dam

Tijd: 14.30 uur

Locatie: Grote Oost 53

Verteller: Jarmila Dam

Politieman Doeke Dam wordt in 1941 letterlijk van de ene op de andere dag vanuit Amsterdam overgeplaatst naar Hoorn als waarnemend brigadecommandant der Marechaussee. Hij gaat met zijn collega Piet Knijff werken voor de Economische Controledienst. In 1943 krijgt het bureau een nieuwe brigadecommandant, Izaak Adriaanse. Die blijkt achter de schermen een van de brutaalste verzetsmensen van Hoorn te zijn. Op meesterlijke wijze leidt Adriaanse zijn NSB-chefs, de partijleiding en de Duitse bezetter om de tuin als pro-Duits en anti-Joods. Zodra Adriaanse daardoor allerlei vertrouwelijke informatie in handen krijgt, kan hij laten waarschuwen als er razzia's of arrestaties ophanden zijn. Doeke Dam, een excellent schutter maar ook een pacifist, rolt zo langzamerhand als "handlanger" van Adriaanse het verzet in. Dam is als bewaker aanwezig bij wapendroppings en verbaast zich als zijn baas vertelt dat er onder de vloer van het bureau aan de Grote Oost wapens voor het verzet liggen.

Titel: Hoornse burgemeesters in de oorlogsjaren

Tijd: 14.30 uur

Locatie: Draafsingel 45

Verteller: Egbert Ottens

Wat te doen als burgemeester als je land in oorlog is en de Duitse bezetter de dienst uitmaakt? Probeer je er het beste van te maken en je stad te behoeden voor erger? Of stap je direct op, omdat je principieel weigert voor de bezetter te werken? Burgemeester Hendrik Carel Leemhorst van Hoorn deed dat, zoals bijna alle burgemeesters, na de capitulatie in 1940 in elk geval niet. Sterker nog, hij verstreekte de bezetter zelfs een lijst met de persoons- en adresgegevens van Hoornse mannen (18-45

jaar). Zomer 1942 dook hij onder mysterieuze omstandigheden “onder”, maar ontving wel staatspensioen. Leemhorst werd opgevolgd door NSB-burgemeester Hendrik Schottee de Vries. Nadat deze 9 maanden later plotseling overleed, kreeg Hoorn een nieuwe NSB-burgemeester: Johannes Zondervan. Direct na de bevrijding had Hoorn nog een burgemeester voor twee dagen: C. Kroon. Daarna keerde Leemhorst ondanks bezwaren van het verzet terug: niet gezuiverd maar evenmin ontslagen. Met andere woorden: niet echt fout, maar wel omstreden.

Titel: Het drama in de Pieterseliesteeg

Tijdstip: 15.30 uur

Locatie: Pieterseliesteeg 7

Verteller: Marian Vleerlaag

Op Pieterseliesteeg 7 woonde het gezin Bongers: vader, moeder en zeven kinderen. Een van hen, Wim Bongers, was tien jaar in 1943. Op Pieterseliesteeg 5, in de lege timmerwerkplaats van opa Molenaar zaten die dag elf Joodse onderduikers. Zij mochten zich volgens Wim wassen in hun keuken en in hun huis naar de wc. Moeder Bongers kookte. De familie Bongers had trouwens zelf ook onderduikers in huis. Jan en Dina Molenaar, die met hun vier kinderen in de Merensstraat woonden, hadden dertien onderduikers. Toen er razzia's werden aangekondigd, werden er twaalf elders ondergebracht. De jongste, kleuter Gerry, ging naar de overburen. Waren de elf onderduikers andere dan de twaalf van Jan en Dina die uit de

Merensstraat weg moesten? Niemand die het (nog) weet. Zeker is wel dat slechts een van de onderduikers in de Pieterselieesteege aan arrestatie wist te ontkomen en de oorlog overleefde.

Titel: **Onderduikers in het Duitse hoofdkwartier (Orts-Kommandatur)**

Tijdstip: **15.30 uur**

Locatie: **Grote Oost 6**

Verteller: **Ingrid van Laere**

Op Grote Oost 6 heeft zich tijdens de oorlogsjaren een bijzondere geschiedenis afgespeeld. Een geschiedenis waarin de moedige en onverschrokken vriendinnen Dieuw van Vliet en Aaf Dell de hoofdrol speelden. Zij woonden in het conciërgehuis achter Grote Oost 6, het zogeheten Drechterlandsehuis. Het conciërgehuis was via een halletje verbonden met Grote Oost 6. Hier, in het achterhuis, hielden de vriendinnen tijdens de oorlog verschillende onderduikers verborgen. Onder de ogen van de Duitse Wehrmacht. Aan de voorkant vestigde de Duitse bezetter in 1942 zijn hoofdkwartier: de Ortskommandatur. Hoe raakten deze

vriendinnen, samen met hun vriendin Odile Moreels, directrice van het stadsziekenhuis, betrokken bij het verzet? Hoe hielden ze het hoofd koel, en welke gebeurtenis leidde uiteindelijk tot de arrestatie van Aaf Dell? Daardoor belandde Aaf in het laatste jaar van de oorlog in concentratiekamp Ravensbrück. Dat ze overleefde omdat stadsgenote Trien de Haan haar uit de dodenrij wist te praten.

Titel: **Terugblik op de dag**

Tijdstip: **16.30 uur**

Locatie: **Claes Yoesthuis (Grote Oost 58)**

Bijeenkomst voor alle medewerkers aan Open Joodse Huizen 2023 met muzikale medewerking van Margareth Koning.

